

לשכת רואי חשבון בישראל

גילוי דעת 81

ב ד ב ר

ביקורת אומדנים בחשבוונאות^(*)

תוכן העניינים

סעיפים

5-1	מ ב ו א
8-6	אופיים של אומדנים בחשבוונאות
11-9	נוהלי ביקורת
12	סקירה של התהליך בו נקטה ההנהלה ובדיקתו
19-13	הערכת טיב הנתונים ובחינת הנחות
20	בדיקת החישובים
21	השוואת אומדנים שנקבעו בתקופות קודמות
22	עם התוצאות בפועל
22	בחינת נוהלי האישור של ההנהלה
23	שימוש באומדן בלתי תלוי
24	סקירה של אירועים שהתרחשו לאחר תאריך המאזן
29-25	סיכום הביקורת וההשלכות על דוח רואה החשבון המבקר
30	תחילה

^(*) גילוי דעת זה אושר על-ידי הוועדה לתקני ביקורת ונוהלי ביקורת ועל-ידי המועצה המקצועית בהתאם להחלטותיהן מיום 20.7.2003, ופירסומו אושר על-ידי הוועד המרכזי בהתאם להחלטתו מיום 21.7.2003.

מבוא

1. גילוי דעת זה מתבסס על תקן (ISA) מס' 540 של הפדרציה הבינלאומית של רואי החשבון (איפ"ק):

ISA-540: "Audit of Accounting Estimates"

2. מטרת גילוי דעת זה היא לקבוע כללים ולספק הנחיות לביקורתם של אומדנים בחשבוונאות אשר נכללו בדוחות הכספיים. גילוי דעת זה לא נועד ליישום בבדיקה של מידע כספי חזוי אם כי מספר רב מהנהלים המובאים להלן עשויים להיות מתאימים לצורך זה.

3. **על המבקר להשיג מידה מספקת של ראיות ביקורת נאותות לגבי האומדנים בחשבוונאות.**

4. "אומדן בחשבוונאות" משמעותו הערכה בקירוב של סכום הפריט בהעדר דרך מדוייקת למדידה.

4.1 אומדן בחשבוונאות יכול להתייחס ל"הפרשה" בהקשר לפריטים כמו פחת, ירידת ערך נכסים וחובות מסופקים המהווה למעשה התאמה לערך בספרים של נכסים. להלן מספר דוגמאות לאומדנים כאלה:

- הפרשה להפחתתם של סכומי מלאי וסכומי חייבים לערכי מימוש המשוערים.
- הפרשות לשם פריסת עלותם של נכסים קבועים על פני המשך המשוער של חייהם השימושיים.

4.2 כמו כן, אומדן בחשבוונאות יכול להתייחס ל"הפרשה" המהווה למעשה התחייבות שעיתוי פירעונה או סכומה אינו ודאי. להלן מספר דוגמאות לאומדנים כאלה:

- הפרשה בגין מחוייבות קיימת (משפטית או משתמעת).
- הפרשה בגין חוזה שגלום בו הפסד.
- הפרשה בגין תביעות בשל אחריות לטיב מוצרים.
- מסים נדחים.

4.3 בנוסף, יכולים להיות אומדנים אחרים בחשבונאות כמו שיעור ההשלמה בפרוייקטים ארוכי טווח וכיוצ"ב.

5. ההנהלה אחראית לאומדנים בחשבונאות הכלולים בדוחות הכספיים. אומדנים אלה נעשים לעיתים קרובות במצבים של אי-וודאות לגבי התוצאות של אירועים שקרו, או קרוב לוודאי שיקרו, ומחייבים שימוש בשיקול דעת תוך הסתמכות על הנסיון שנצבר בעסקאות דומות, ולעיתים על חוות דעתם של מומחים בלתי תלויים. כתוצאה מכך, הסיכון של הצגה מוטעית מהותית רב יותר במקרים שבהם משתמשים באומדנים בחשבונאות.

אופיים של אומדנים בחשבונאות

6. הקביעה של אומדן בחשבונאות יכולה להיות פשוטה או מורכבת, הכל לפי טיבעו של הפריט. לדוגמה, הצבירה של סכום חיוב בדמי שכירות עשויה להיות חישוב פשוט, בעוד שהערכה של הפרשה בגין מלאי איטי או מלאי עודף עשויה להיות כרוכה בניתוח מקיף של נתונים שוטפים ותחזית של מכירות עתידיות. לגבי אומדנים מורכבים, עשויה להידרש מידה רבה יותר של ידע ייחודי ושל שיקול דעת.

7. קביעתם של אומדנים בחשבונאות יכולה להיות חלק משיטה חשבונאית שגרתית המופעלת על בסיס מתמשך, או שהיא יכולה להיעשות שלא בדרך של שיגרה, אלא רק בתום תקופה. במקרים רבים, נעשים אומדנים בחשבונאות על-ידי יישום נוסחה המבוססת על הנסיון שנצבר בעסקאות דומות, ולעיתים על חוות דעת של מומחים בלתי תלויים, כגון יישומם של שיעורים סטנדרטיים להפחתתם של הסוגים השונים של רכוש קבוע או של אחוז סטנדרטי של הכנסות ממכירות לצורכי חישוב הפרשה לאחריות.

8. כדי להגיע לאומדן הטוב ביותר יש להביא בחשבון את הסיכונים ואי-הוודאויות אשר בהכרח קשורים בהרבה אירועים ונסיבות. לכן, נדרשת זהירות כאשר שיקול דעת נעשה בתנאי אי-וודאות, כך שהכנסה או נכסים לא ידווחו ביתר והוצאות או התחייבויות לא ידווחו בחסר.

נוהלי ביקורת

9. על המבקר להשיג מידה מספקת של ראיות ביקורת נאותות כדי להניח את דעתו אם אומדן בחשבוונאות הינו סביר בנסיבות העניין וכן, כאשר הדבר דרוש, ניתן לו גילוי נאות. הראיות הזמינות כדי לתמוך באומדן בחשבוונאות תהיינה, לעתים קרובות, יותר קשות להשגה ופחות משכנעות, מאשר הראיות הזמינות כדי לתמוך בפריטים אחרים בדוחות הכספיים.
10. הבנת הנהלים והשיטות, לרבות השיטות החשבוונאיות ואלה המתייחסות לבקרה פנימית, אשר ההנהלה משתמשת בהם לצורכי עריכת אומדנים בחשבוונאות הינה לעתים קרובות חשובה למבקר כדי לתכנן את מהותם, עיתויים והיקפם של נוהלי הביקורת.
11. על המבקר לנקוט באחד או יותר מהנהלים הבאים בביקורת אומדן בחשבוונאות:
- (א) סקירה של התהליך שהנהלה משתמשת בו כדי לפתח את האומדן ובדיקתו;
 - (ב) שימוש באומדן בלתי תלוי לצורכי השוואה עם האומדן שהוכן על-ידי ההנהלה;
 - (ג) סקירה של אירועים שהתרחשו לאחר מכן כדי לאמת את האומדן שנעשה בזמנו.

סקירה של התהליך בו נקטה ההנהלה ובדיקתו

12. הצעדים שבדרך כלל מתבקשים לסקירתו של התהליך אשר ההנהלה השתמשה בו ובדיקתו, הם אלה:
- (א) הערכת טיב הנתונים ובחינת ההנחות שעליהם מבוסס האומדן;
 - (ב) בדיקת החישובים הכרוכים באומדן;
 - (ג) השוואה, כאשר הדבר אפשרי, של אומדנים שנעשו בגין תקופות קודמות עם התוצאות בפועל לתקופות האמורות; וכן,
 - (ד) בחינת הנהלים לאישור האומדנים על-ידי ההנהלה.

הערכת טיב הנתונים ובחינת הנחות

13. המבקר יעריך אם הנתונים שעליהם מבוסס האומדן הם מדויקים, שלמים ורלבנטיים. כאשר נעשה שימוש בנתונים חשבונאיים יש לוודא שהם תואמים את הנתונים שהופקו במערכת החשבונות. לדוגמה, לביסוס הפרשה עבור אחריות לטיב, על המבקר לקבל ראיות ביקורת המעידות על כך שהנתונים המתייחסים למוצרים שעודם בתקופת האחריות לתום התקופה מתאימים למידע על נתוני המכירות לפי המערכת החשבונאית.
14. המבקר עשוי גם לנסות לאתר ראיות ממקורות שהם מחוץ לגוף המבוקר. לדוגמה, כאשר נערכת בדיקה של הפרשה בגין מלאי שיצא מכלל שימוש המחושבת תוך התייחסות למכירות הצפויות בעתיד, עשוי המבקר, בנוסף לבדיקה של מידע פנימי כמו רמות של מכירות שבוצעו בעבר, צבר הזמנות ומגמות שיווק, לנסות לאתר ראיות מתחזיות של מכירות ענפיות וניתוחי שוק. באופן דומה, כאשר נערכת בדיקה של אומדני הנהלה לגבי ההשלכות הכספיות של התדיינות משפטית ותביעות, ינסה המבקר לתקשר ישירות עם היועצים המשפטיים של הגוף המבוקר.
15. המבקר יעריך אם הנתונים שנאספו נותחו והוערכו באופן נאות על מנת להוות בסיס לקביעת האומדן בחשבונאות. דוגמאות לכך הן הניתוח של גיל החייבים והצפי של תקופת השימוש במלאי המבוסס על השימוש בעבר ועל זה הצפוי בעתיד.
16. על המבקר לשקול את נאותות ההנחות העיקריות ששימשו בקביעת האומדן בחשבונאות בגוף המבוקר. במקרים מסוימים, ההנחות יתבססו על סטטיסטיקה ענפית או ממשלתית, כמו שיעורי אינפלציה עתידיים, ריבית, השכר ושיעורי הגידול הצפוי בשוק. במקרים אחרים, ההנחות תהיינה ספציפיות לגוף המבוקר ותתבססנה על נתונים שהופקו על ידו.
17. בהערכת ההנחות שעליהן מבוסס האומדן, יבחן המבקר בין היתר האם הן:
- סבירות לאור התוצאות בפועל בתקופות קודמות.
 - עקביות עם אלה שנעשה בהן שימוש עבור אומדנים אחרים בחשבונאות.
 - עקביות עם תוכניות ההנהלה אשר נראות נאותות.

המבקר יצטרך להקדיש תשומת לב מיוחדת להנחות שרגישות לשינויים, שהן סובייקטיביות או חשופות להצגה מוטעית מהותית.

18. במקרה של תהליכים שהערכתם מורכבת וכרוכים בטכניקות המחייבות מומחיות, יתכן שהמבקר ידרש להשתמש בעבודתו של מומחה, לדוגמה, מהנדסים - לצורך הערכת שיעורי השלמה בפרוייקטים ארוכי טווח. הנחיות בדבר הסתמכותו של המבקר על מומחים, מובאות בגילוי דעת 64 של לשכת רואי חשבון בישראל.

19. המבקר יסקור את המשך נאותותן של נוסחאות שהנהלה משתמשת בהן לצורכי הכנתם של אומדנים בחשבונאות. סקירה כאמור תשקף את הידע של המבקר על התוצאות הכספיות של הגוף המבוקר בתקופות קודמות, הנוהגים (פרקטיקות) שגופים אחרים בענף משתמשים בהם והתוכניות העתידיות של ההנהלה כפי שנמסרו למבקר.

בדיקת החישובים

20. המבקר יבדוק את תהליכי החישוב שהנהלה משתמשת בהם. האופי, העיתוי וההיקף של בדיקותיו של המבקר יהיו מותנים בגורמים כמו המורכבות הכרוכה בחישובי האומדנים בחשבונאות, הערכת המבקר את התהליכים והשיטות שהגוף המבוקר משתמש בהם לצורכי קביעת האומדן ומהותיות האומדן בהקשר לדוחות הכספיים.

השוואת אומדנים שנקבעו בתקופות קודמות עם התוצאות בפועל

21. כאשר הדבר אפשרי, יערוך המבקר השוואה של אומדנים בחשבונאות שנעשו בגין תקופות קודמות עם התוצאות בפועל בגין אותן תקופות, וזאת כדי לסייע:

(א) בהשגת ראיות לגבי המהימנות הכללית של נוהלי קביעת האומדן בדוחות הכספיים;

(ב) בבחינה האם עשויות להידרש התאמות לגבי הנוסחאות ששימשו בקביעת האומדן; וכן,

(ג) בהערכה האם הפרשים בין התוצאות בפועל לבין אומדנים קודמים קיבלו ביטוי מבחינת כימות וכי, כאשר הדבר הכרחי, נכללו התאמות וגילויים נאותים.

22. אומדנים מהותיים בחשבונאות נסקרים בדרך כלל על-ידי ההנהלה ומאושרים על-ידיה. המבקר יבחן האם הסקירה והאישור כאמור מבוצעים על-ידי הדרג הניהולי המתאים וכי קיים תיעוד התומך בקביעת האומדן בחשבונאות.

שימוש באומדן בלתי תלוי

23. המבקר עשוי לערוך או להשיג אומדן בלתי תלוי ולהשוותו עם האומדן בחשבונאות שהוכן על-ידי ההנהלה. כאשר המבקר משתמש באומדן בלתי תלוי הוא בדרך כלל יעריך את הנתונים, יבחן את ההנחות ויבדוק את נוהלי החישוב המשמשים בפיתוח האומדן הבלתי תלוי. יתכן שיהיה זה גם מתאים לערוך השוואה בין האומדנים בחשבונאות שנעשו בגין תקופות קודמות עם התוצאות בפועל בגין אותן תקופות.

סקירה של אירועים שהתרחשו לאחר תאריך המאזן

24. עסקאות ואירועים החלים לאחר תאריך המאזן, אך לפני השלמת הביקורת, עשויים לספק ראיות ביקורת לגבי אומדן בחשבונאות שנעשה על-ידי ההנהלה. סקירת עסקאות ואירועים אלה על-ידי המבקר עשויה להפחית, או אפילו לבטל, את הצורך של המבקר לסקור ולבדוק את התהליך שהנהלה השתמשה בו כדי לפתח את האומדן בחשבונאות או להשתמש באומדן בלתי תלוי לצורכי הערכת הסבירות של האומדן בחשבונאות.

סיכום הביקורת וההשלכות על דוח רואה החשבון המבקר

25. על המבקר לבצע הערכה מסכמת של סבירות האומדן המבוססת על הכרת הגוף המבוקר על-ידי המבקר והאם האומדן תואם ראיות ביקורת אחרות המושגות במהלך הביקורת.

26. המבקר יבחן אם קיימים אירועים או עסקאות משמעותיים כלשהם לאחר תאריך המאזן אשר משפיעים על הנתונים ועל ההנחות שנעשה בהם שימוש לצורכי קביעת האומדן בחשבונאות.

27. בשל אי-הוודאויות הטבועות בבסיס האומדנים בחשבונאות, הערכת הפרשים בין האומדנים יכולה להיות קשה יותר מאשר בתחומים אחרים של הביקורת. כאשר קיים הפרש בין האומדן של המבקר לגבי הסכום הנתמך באופן הטוב ביותר על-ידי ראיות הביקורת הזמינות לבין סכום האומדן הנכלל בדוחות הכספיים,

המבקר יקבע אם הפרש זה מחייב התאמה. אם ההפרש הינו סביר, לדוגמה, מאחר שהסכום בדוחות הכספיים נופל בטווח של התוצאות המקובלות, יתכן שלא יהיה צורך לערוך התאמה. עם זאת, אם המבקר סבור שההפרש אינו סביר, תתבקש ההנהלה לתקן את האומדן. אם ההנהלה מסרבת לתקן את האומדן, יחשב ההפרש כהצגה מוטעית והוא יבחן יחד עם כל יתר ההצגות המוטעות לצורכי ההערכה אם ההשפעה על הדוחות הכספיים היא מהותית.

28. כאשר מתגלים הפרשים בין האומדנים, גם אם סכום ההפרש של כל אומדן בפני עצמו נחשב כסביר, אבל אם סך כל ההפרשים מוטים בכיוון אחד, כך שעשויה להיות להם השפעה מהותית על הדוחות הכספיים, בנסיבות כאלה, יעריך המבקר את האומדנים בחשבוונאות כמכלול אחד.

29. במקרים בהם ההשפעה של האמור בסעיפים 27 ו-28 לעיל היא מהותית, על המבקר לפעול בהתאם להוראות גילוי דעת 72 של לשכת רואי חשבון בישראל בדבר "דוח רואה חשבון מבקר הכולל שינוי מהנוסח האחיד".

תחילה

30. גילוי דעת זה יחול על ביקורת של דוחות כספיים לשנה המסתיימת ביום 31.12.2003 או לאחר מכן.